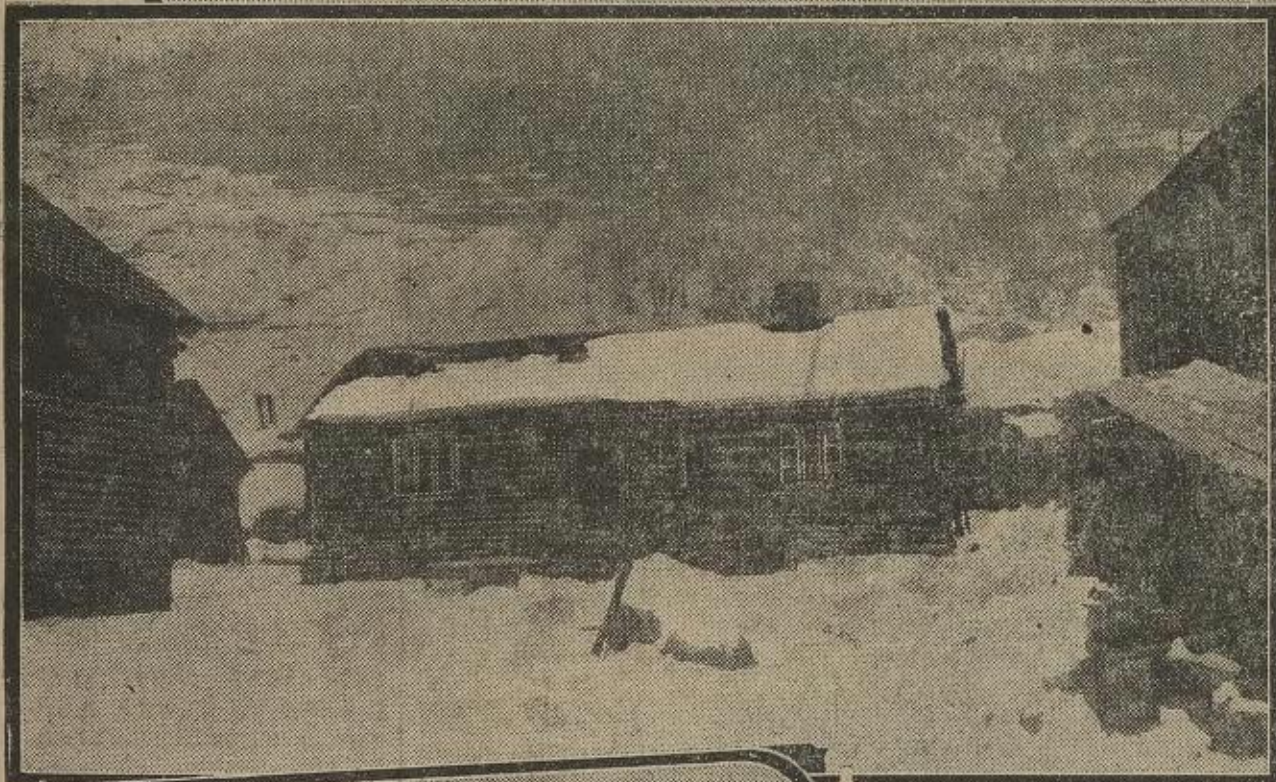
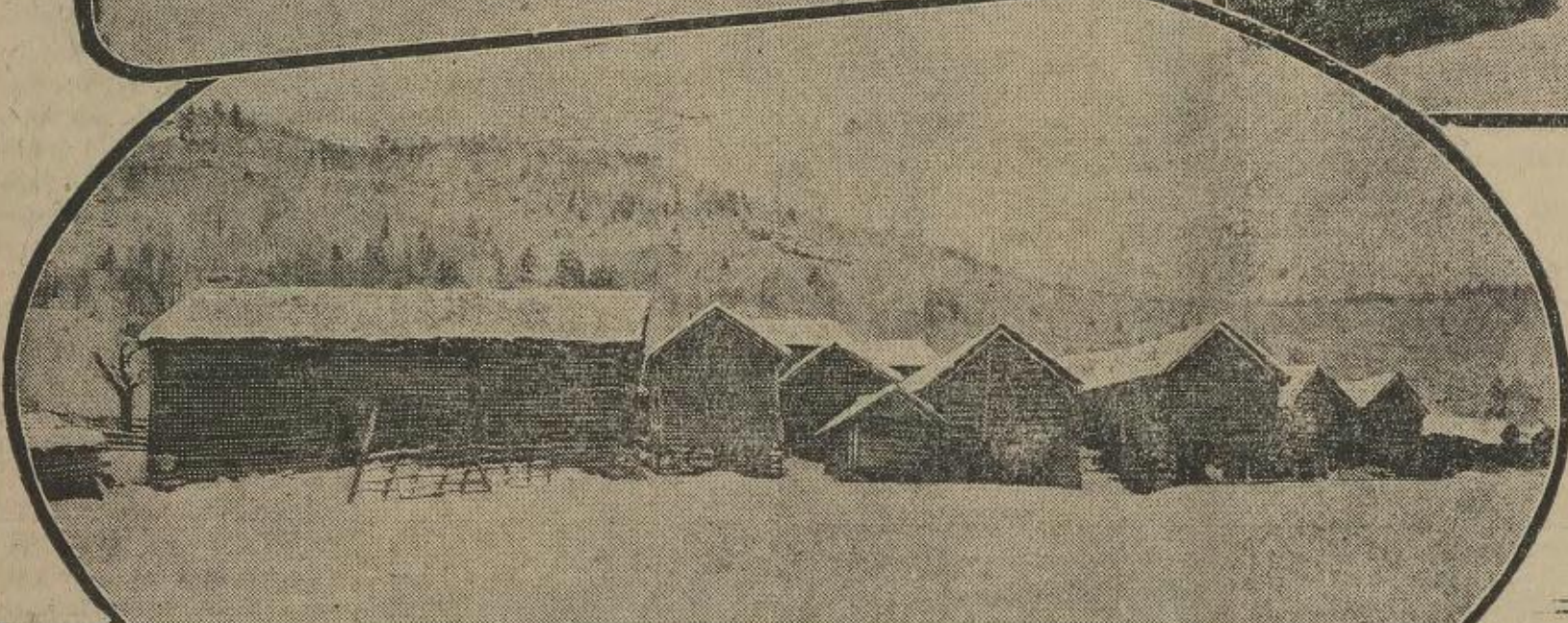

Gamle hus paa Voss og Raundalen.

Av amanuensis Halvar Vreim.

Øverst tilhøre: Gaardsbebyggelse i tre rækker, Li i Raundalen. Tilvenstre: Bu fra Heimbære i Raundalen. Nedenfor: Heimbære gaard. Deretter: Rotstove og eldhus hos Jørgen Tvinde paa Voss. Nederst: Flor med vindskier som gavlpnydelser paa Heimbære.

ter sig historiske minder og særlig betydelige mænds navn og alsidig interesserte geistlige mænd har her avløst hverandre i presteembedet.

Kong Olav var selv paa Voss og lot folk døpe. Kong Sverre hadde et slag den 28de oktober mot vossinger, sogninger, haringer og sunnhorder, straks nedenfor Lundevatnet, paa hans bekjendte krigerske og mislykkede lærd i 1177. I det trange skar som skiller Raundal fra selve Voss er den navngjetne »Sverrestien«, som Sverre paa det eventyrlige krigstog »maatte anlegge«. Holgers navn er uløselig knyttet til Voss' historie fra den tid han opholdt sig hos provst Weinwech som huslærer.

Av Holbergs beretninger kan man forstaa, at vossingerne ikke har villet regne sig som horder; men brillierte ved at sette sig selv i en høiere klasse. Byrgskap var ellers almindelige ytringer hos de norske bønder i 1700-aarene. Forfattere fra den tid fortæller ofte om »bøndernes ambitioner«!

Naar det gjelder husenes placering har man ogsaa paa Voss med den vestlandske klyngebebyggelse at gjøre. I Raundal, paa Li og Heimbære, har den været bevaret helt til det sidste. Heimbære har nu hat utskifting, og husene er i det sidste aar blitt

tat fra sine gamle tomter og har lidt den sedvanlige skjæbne at bli spredt for alle vinde. Li skal ha utskifting til sommeren. Der ser man endda det pittoreske bilde som tæt sammenstilte hus for flere bruk danner. Gaarden ligger i en hængende brat li, slik at husene likesom har gravet sig ind i selve jordbakken og grodd fast i den. Under slike terrængforhold er gjerne husene lagt i tre rækker. I den øverste rækken staar »stovone«, i den midterste »bualoftene« og i den nederste uthusene. »Kyraflørene«, stallene og bualoftene staar »op og ned« i bakken. De andre husene er bygget slik, at de staar »ut og ind« og med indgangsdørene paa langsiderne. De førstnevnte hus har paa den mest primitive og oprindelige maate sine dører paa gavlerne. Kyraflørene i en slik husklynge staar ved siden av hinanden med smaa mellomrum. Selv der hvor tunet er flat, som paa Mølster gaard, »Voss bygdemuseum«, slik at husene ikke er sat linjert, men staar i en kreds, er hus til samme bruk eller anvendelse lagt side om side, selvom de har hver sine eiere.

Heimbære var til omkring 1650 bare ett bruk. Ved den tid blev det delt i tre. Opdelingen av gaardene i flere bruk skriver sig, efter husenes utseende at døm-

me, jevnt over fra den tid i Raundal, eller kanskje litt senere.

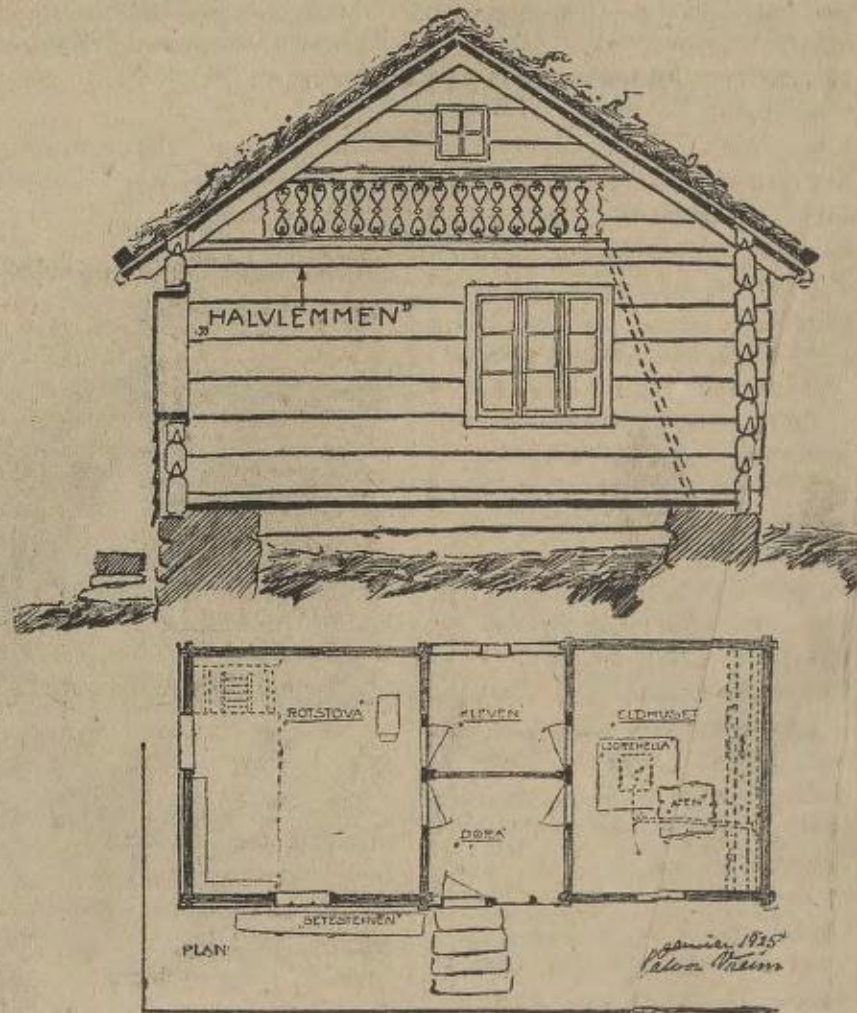
I 1500- og 1600-aarene var de materielle levevilkaar sørgelig smaa for den norske bondestand. Den aller vanskeligste tid med skatter og tyngsler fra jordherrene var dog de tre første fjerdeparter av 1600. For bønderne er det den elendigste tid som historien vet at berette om. Saa kommer et omslag, som bragte lys og lettelse ind i deres før saa tunge tilværelse. Fra 1670 til 1750 fordobles antallet av selveiere av jord, og de aar kan fortælle om en god oppgangstid over hele landet, baade økonomisk og socialt. Hus og husvægger paa Voss fortæller i et klart sprog en hel del om denne lykkelige tid.

Vossingerne synes at ha lagt for dagen noget av sin selvfølelse ved at skjære aastal med forbokstaver i en stok i huset, naar de bygget det. I buer og bualoft staar oftest dette merkeaar angitt over dørene. De aller fleste gamle hus, som nu staar, sees at være bygget mellem 1700 og 1760. En ny og livlig byggeperiode begynte omkring 1850. Fra den tid av blev det almindelig at bygge stovor med lem,

indtil eldhuset, som er den oprindelige stova med den tredelte grundplanen*). Eldhuset har alltid »are« med ljore i taket og er tildels av en meget høi alder. Aren er iblandt lagt litt til siden for centrum av rummet. Ret under ljoren laa da »ljorehellas«. Den er formet som en grund skaal med et hul i midten, til avløp for det vandet som den opfanget fra ljoreaapningen. De direkte ulemper for varmen, forårsaket av regn og væte, som man fik ved at ha aren ret under ljoren, som er det almindelige undgik man paa denne maaten.

I rotstovone var en »halvlem« bred hjell, — endda findes en saadan paa Tvinde — til at sette senger paa. Den gjorde sin nytte som et slags soverum. Halvlemmen gikk tvert over stuen, langs den ytre gavlvæg. Ut mot stuen hadde den et brystvern med gjennombrutte utskjæringer, og dens størrelse var godt og vel en trediedel av stuens gulvflate. Op paa lemnen, som laa i høide med »betene«, kom man ved hjelp av en ganske almindelig stige, som om dagen kunde settes væk.

Indre Sogn og indre Hardan-

Plan og snit av stova paa Tvinde.

»lemstovor«. Disse avløste den lave »rotstova«, sperrestuen med torvtaket, som endda ikke er helt utdødd.

Rotstovones grundplan var den vanlige — med stove, »kleve« og forstue, »utedøra« eller bare »døra«, — men det som nu kaldes for rotstova, er oftest bare et rum og er bygget

ger har hat og delvis har halvlem i sine stue. Paa Østlandet vet vi om at de har været brukt baade i Hallingdal, Numedal, Valdres og Gudbrandsdalen. I Hallingdal taltes den for »hjal«, kjendt blandt turistene som

*) Paa Vestlandet staar ofte døra og kleve noget løst forbundet med stuen.

Fra første gang jeg hørte »Paa Vossevangen der vil eg bu« osv., har Voss staat for mig som noget uvirkelig — et slags Eden uten fristelser. Selv efter at jeg er blitt overbevist om at virkeligheten er likesaa paatrængende der som i alle andre bygder, hviler det allikevel et eventyrlig skjær av Vossebygden, noget ideelt som synes mangle andre sted. Dens naturstemning eier en eiendommelig ro og varme.

»En av mine formænd«, skriver Erik Pontopidan i 1751, »skal ha kaldet dette distrikt Voss, »det norske Italien«, og sandelig falder der et prospekt saa herlig som man kan forestille sig det i en vel disponeret samling av naturens, dog den blotte naturs skjønheter. Ti av bygninger er der ikke meget uten

Vangens kirke og prestegaarden samt en hob her og der paa adskillig høide situerte bondegaarde. Men egnens skjønnhet kan knapt være større — — — Paa begge sider av dalen sees de deiligste enge, blandede med smaa lunde. Paa begge flate sider av de grønne bjerge frugtbare kornakre samt bondegaarder i adskillige terrasser.

Voss er indgjerdet av 14 til 1500 m. høie fjeld, Lonehorgen, Graasiden og Handelsnuten som spiller sig i Vangsvandet.

At Vossebygden alene synes at ha indtat og fremdeles indtar en likesaa stor og fremskutt plads i bevisstheten som de betydeligste av vore bygdslag, har forskjellige aarsaker. Voss er den anseeligste bygd i Bjørgvins bispedømme, en bygd hvortil der knyt-

»Hemsedal«, hvor den synes at være mere utbredt, utviklet og sammenvokst med huset end andre steder. Halvlemmen er neppe av nogen høi alder. Det gjælder da først og fremst Voss og vel ogsaa Hardanger og Sogn, som har staatt i en intim forbindelse med Hallingdal. Derfra kan man tænke sig en overføring av »halvlemmen« til Vestlandet.

For omkring 30 a 40 aar siden var det vanlig at ungdommen laa paa »florskukken«. Paa Li og Heimbarre staar sengene endda i fjeset og vidner om den tid det blev brukt som soverum. En seng for husbondfolket stod altid i selve stuen. Til gjesteseng tjente ofte en spesiell karm, som om aftenen blev sat ind paa selve det store bord i stuen, og tat ut igjen om morgenen. Stuebordet var langt og tykt, op til 5 tommer, og den enden som vendte mot hofset var mere avgjort end den anden — og paa en slik maate, at det var behagelig for husbonden at støtte sig paa albuene mot den, med armerne lagt om hverandre, naar han sat tryk og rolig paa sin hædersplads.

Inventaret i vestlandshuset er sparsomt og enkelt. Det staar løsere og litt mere tilfeldig i rummet end inventaret gjør i stuerne fra Østlandets forskjellige bygdelag, Finnshogen undtatt, hvor det til den største fuldkommenhet er sat ind i og samarbeidet med rummet.

Utmed stovveggen var alltid en lang flat stein, »sæstesteinen«, som var lagt slik, at den var laglig at sitte paa.

Røykoven og are er blitt brukt om hinnen paa Voss. Hos en mand kunde det være are — som var mest almindelig i Raundal — hos en anden kunde det være røykoven, som nu er helt utdød. Røykoven er dog ikke saa gammel i bruk her (fra begyndelsen av 1700) som tidligere ut mot kysten.

»Paa Vangen hadde dei den tid ei vidgjete og illgjete brennevinsbudd, som dei kalla »Skrumpen« eller »Staava«. Ho stod umlag paa sama staden der skulestova no stend. Huset hadde berre ei høgd, og det var laagt under bitarne. Det var skift i tri store stover. I den eine helt fut og skivar og lensmann til i tingtidi. I den andre budde gastgjevaren, og i den tredje var det brennevinet var aa faa. Veggimillom i denne stova stod eit digert langbord, holut og flisut og risput av knivskurd og tunge slag. Langs veggferne stod benker. I eine krei framanfor bordet stod røykoven, i den andra brennevinsskaapet. Der hadde og brennevinsseljaren plassen sin. Nokor likning til disk var det ikkje.

Ja soleis saag det ut for umlag 100 aar sidan. »dette helvedshulle, som presten Hount kalla »Staavos. — Dei tok det ofte saa lettviint det var raad, og la seg til aa sova der (etter ruset) sume paa bordet, andre paa benkene eller oppaa røykoven. Daa var dei so godt kvilde til morgondagen.« (Arnfinn Finne i »Vossebygderne«.)

En av de første stuer med glas blev bygget omkring 1780 av Eirik Nilsson Finne. Den blev kaldt »glasstova paa Finne«. Av betegnelsen kan vi slutte os til, at denslags stuer da var meget sjeldne paa Voss.

Et fornemt og viktig hus er »bua«. Det er et litt lavt hus, som staar paa stolper og brukes til at opbevare mat i og til at ligge i. Paa Heimbarre stod en bu, som hadde tre fastbyggede og

sammenbyggede senger paa hver langsides. Den gamle bua er nu som regel altid paabygget, slik at den er blitt et andet og høit hus, »bualoft«. Utvidelsen av det oprindelige lave forraadsrum og sengerum skriver sig fra den sidste del av 1700 — og fra den første part av 1800-aarene. Den staar trolig i forbindelse med den svære øking av kornavlingen utover i 1700-aarene. I bualoftet er »bua« brukt for korn og mel, »loftet« for senger, klær og kjøt, som hang paa kjepper — lagt over to slinder øverst oppe under »rotaklove«. I Sunnfjord er bua utvidet paa samme maate i det samme tidsrum som paa Voss.

Paa Voss findes endda spor av de fra gammel tid av saa meget omtalte gavilprydelser, som fremkommer ved at vindskiene legges ovenpaa hinanden og føres et stykke forbi hverandre ved møtet. De frie ender ovenfor krydsingen er tillaget og utskåret, og pryder med god virkning huset. Forskjellige kombinationer av skulpsnit pryder dørenes beitskier. De frie ender paa »understavleggen« er ogsaa utsvinget og utskåret. Men den største pyrd for huset er det gjennomført sikre og kultiverte tømmermandshaandverk. Det satte et fornemt præg paa de gamle hus.

Hvad vestlandsbebyggelsens karakter og byggemaate, særlig hvad uthusene angaar, maa man for Hordaland, Sogn og Fjordane skille mellom det østlige og vestlige — indre og ytre Vestland. Løerne i den indre del er tømret og savner klædning, »skjenteles«, — i den ytre del er de bygget av »staver« og »befers« og bord, som paa ekte vestlandsk vis er lagt horisontalt og fæstet med trænagler. Det indelukkede, det tette, det uangrikelige overfor landsdelens spesielle klima kjendteger det ytre av Vestlandets hus. Den indre del av bebyggelsen har derimot noget mere aapent ved sig. Her er det mest av de snaue tømmervegger at se. Bualoftene her har sine »bualokke« indklædt med vertikalt paasatte bord — over- og underliggere.

Vestlandsbebyggelsen i det hele er endnu for litet gransket, saaledes at de eiendommeligheter, som de forskjellige bygdelag og fjorder hyser, er endda ikke kommet rigtig for dagen, — tat under ett, er den som det daglige livet selv, enkel, med præg av et avbalancert alvor.

Halvor Vreim.

Hvordan jeg blev Amundsens ledsager.

Av
Lincoln Ellsworth.

vore kløvhester op av sumpen om dagen og slaas med skarer av insekter om natten, var vi de første som naadde passet. Men da hadde vi mistet fire av vore hester, — tre dyr med fuld bork gik utfor en styrting ned i Athabascaelven, hvor de druknet, mens den fjerde døde av noget giftig græs den hadde spist.

Senere engang, som fører av en ekspedition til jernbanens endepunkt Prince Rupert, blev jeg vidne til et optrin, som det sjelden er faldt i noget menneskes lod at se, nemlig en dødelig kamp mellem to spøkhuggere og en stor hval. Spøkhuggerne hoppet, som laksen, høit op over vandflaten og slog, med et klask som kunde høres etpar kilometer borte, ned paa sit offers ryg, for saa at holde dets hode under vand. Prustende og gispende efter luft, idet den langsomt druknet, laa den store hval halvt begravet i en boblende sjø av blodig skum og slog sin uhyre hale frem og tilbake for at gjøre sig fri for sine plageaander. Men disse havets ulver gav ikke tapt. Mens de langsomt drev hvalen ind paa grundt vand, blev det imidlertid for mørkt til at jeg kunde følge optrinnet længer. Og næste dag viste bugtens rolige vandflate intet spor efter den gigantiske kamp jeg hadde set, mellem disse havets primitive uhyrer.

Skjønt vi levte ødemarkens vilde, frie liv paa vore togt, kom vi allikevel til at berede veien for civilisationen. Foran os trængte guldgraverne frem, og efter denne fortop fulgte nybyggerne. I strøket vest for

Edmonton blev jeg overrasket over det store antal av prærievogner som passerte os paa vei til Peace Riverlandet, meget over tusen kilometer nordfor. I vor moderne tid virket synet av disse magre mænd og kvinderne med de alvorlige ansigter, der de trasket taalmodig avsted ved siden av oksebandet med det knirkende læs, som et kapitel av fortiden. De reisende beskrev med glødende ord fruktbarheten i det fjerne land, som var deres maal, og jeg lovet mig selv høitidelig, at jeg ikke skulde slaas mig til ro, før jeg med egne øine hadde set Peace Riverlandets herligheter.

I 1909, efterat jeg hadde faret rundt i en godsvogn et aar som leder av anlægget av Canadian Pacificbanen, vest for Montreal, bød der sig en anledning for mig til at komme til Peace River. Med en gammel guldgraver som ledsager drog jeg avsted fra Port Essington ved Stillehavssten, tok opover Skeenaelven, og efter at ha passert vandskillet, kom jeg ned til Peace Rivers kilder. Her tilstøt vi os en kano fra en indianer, og efter en reise paa halvandet hundred mil naadde vi Edmonton. Vi lette efter guld i Peaces kilder, og mens min ledsager holdt til paa elven, gik jeg indover landet og jaget elg sammen med Beaverindianerne. Disse indianere lever i leirer, som hver bestaar av et dusin familier eller mere. Familiene gaar pa jagt efter tur. Naar et stykke vildt er fældet, kommer der liv i leiren, der blir festet og sunget til sidste bit er fortæret. Saa fortsetter en anden familie jagten, og slik vedblir hver familie at bidra sit til stammens velferd. Det veksler mellem overflod og sult, for byttet er oftest magert. Disse indianere, som alle de andre jeg har set i Vesten, møter dog det uundgaelige med stoicisme og sjælsstyrke og er lykelige. Deres karakter har mange trekk, som jeg baade respekterer og beundrer. Naar man finder dem slu og bedragske, kan dette oftest føres tilbake til de hvite de er kommet i berøring med.

Beaverindianerne er nomader. De følger stadig vildtet paa dets

vandring fra sted til sted, og foragter bopladene ved Hudsonbugten. Da det som nævnt er smaat med vildt, hender det ofte at mændene, naar de gjør jagt paa elgen, gaar sine øtte norske mil om dagen. De pleier da at binde et tørkle om panden for at hindre sveden fra at blinde øinene, og saa holder de det gaande i jevnt trav hele dagen. De er ikke rare skyttere, disse indianere. Men derimot saa jeg en ung rødhud fra sin jagtkniv ut av sliren, mens han red gjennom et pilekrat, og spidde en raphøne til en træstamme hundred fot foran hesten sin. Jeg husker en familie, som stanset paa sin vei nedover elven og slog leir ved siden av os. I over en uke hadde den ikke hat andet end bær at leve av. Allikevel hadde manden daglig tilbakelagt strækninger som den jeg før nævnte, under sine forsøk paa at skaffe kjøt. I en bakevje like ved os laa der et pindsvinskind og drev. Dyret hadde jeg selv slaat med geværkolben, saa begge lopp gik av mellom siden paa mig og min utstrakte arm og rev skjæftet løs fra pipen. Da saa en gammel squaw med pipe i munnen fik se pindsvinskindet, fisket hun det op, og efter omhyggelig at ha trukket alle piggene ut, kokte hun huden og drak »suppen«.

Skjønt mere end tredve aar var gaat, siden man i tankeløst uforutseenhet utryddet bøffelen paa Vestens slette land, fandtes der endda saa sent som 1910 en liten hjord igjen ved foten av Bitter-Rootfjeldene i Montana. Historien om disse bøfler har sin interesse. I 1873 kjøpte Michel Pablo, en meksikaner, som bodde i Flatheaddalen, tolv bøffelkalver av en indianer, som hadde fanget dem ved Milk River i Kanada. Denne indianeren skjøt en dag konen sin ned i sinne. Han flyktet til Kanada og slog sig ned hos Dragonindianerne, men som indianerne pleier, længtet han hjem. Han fik da, ogsaa som typisk indianer, den idé, at hvis han vendte tilbake med en fanget bøffel, vilde det tjene som undskyldning for hans forsvinden. Han fanget saa fjorten kalver, og to av dem drepte han for kjøttets skyld. Pablo lot disse tolv kalvene gaa paa græs i Flatheaddalen, som paa alle sider er indgjerdet av Bitter-Rootfjeldene, undtagen mot nord, men der ligger Flatheadsjøen. Bøflerne slog sig til ro her, for dalen ligger slik til, at vinteren er mild, og mat finder de mere end nok av. I 1910, da landet her blev aapnet for nybyggerne, forhandlet den kanadiske regjering om salg av de bøfler, som maatte findes

Bergens Tidende's økonomiske ukeoversigt.

De ulyksalige obligationer.

En stor velgjerning

gjør De Deres Øine ved anskaffelse av en godt tilpasset lorgnet eller brille med Zeiss-punktalglas. Paa grund av den vakkert utformede form og fuldstændig nøiaktig utførelse gir Zeiss-punktalglas et behagelig stort synsfelt med regelmessige skarpe bilder i alle synsretninger ikke bare gjennom midten av glasset, men ogsaa gjennom dets ytterkanter.

ZEISS PUNKTALGLAS

For briller og lorgnetter
Sakkyndig tilpasning hos optiker.

Hvert glas bærer varemerket Z. Overbevis Dem om at det staar paa glassene.

Katalog »Punktalglas« og enhver oplysning faaes gratis hos:

Carl Zeiss, Jena.

realiteten procenten av uproduktive obligationer av overvæltige obligationer.

Vore myndigheter maa avgi et stigende antal millioner til som er indkrævet paa bekostning av kapitaldannelse av forretningsdrift og selverhvervet indtægt av vedlikehold av kapital og oppsarte midler millioner som i sit resultat gaar ut uten gjensydelse — altsaa til ubetalt konsum eller ubetalt passiv formue.

Disse rentenytere vil i første instans kunne være banker, sparebanker, forsikringselskaper osv. — likesom obligationerne av eierne ofte er belaaet — saaledes at det ikke i stor utstrækking er selve obligationseierne som spiser op renterne. Ad mange kanaler er de virkelige rentenytere skjult for obligationsutstederne.

Det er viktig at holde sig for øie dette syn paa obligationerne ved bedømmelsen av mange av de forhold vi er oppe i og avhengig av.

For valutaensmaalets vedkommende er dette nu et kjendt resonnement. Det er hovedargumentet for dem som taler for stabilisering eller svækkelse av kronen.

For at avsvække dets vekt næv-

Forebyg snue
med
Dr. Sommes snueinhalator og snuetabletter.
Vestlommeformat - grei - virksom
Faaes paa apotekene.

Suna IDAG
OP 722 FM
NED 123 NAT

Suna SÆPEN

TIL DE FINESTE STOFFER
GARANTERES RÅN

Pileborg OSLO